

בעזרה ש"ת

ספר

הערב רב בימות המשיח

חלק ב'

בו יבואר:

א. המכשולות הגדולות שיעשו מנהיגי הערב רב לפני הגאולה, המנהיגים האלו ישלמו חמשה כמינם (סימנם נג"ע ר"ע) ויבנו בתי כנסיות, רק כדי להתגבר בכך על העם. ב. הסימן של צדיק אמת? ג. ימות המשיח: הסימנים לדור עקבתא דמשיחא

קול קורא'ס ומאמרים בעניני חיזוק הדת שיצאו לאור עולם בבתי מדרשים וישיבות ובכתבי עת

יוצא לאור על ידי

הוצאת אמונה - ברזקלין יצ"ו

שנת תשס"ב לפ"ק

הערב רב

בימות המשיח

חלק ב'

ימות המשיח

הסימנים לדור עקבתא דמשיחא

כתוב: בסוף הגלות לפני ביאת המשיח, חוצפא יסגי - תגדל ותתרבה החוצפה, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ופירוש רש"י על כך: לפי שהכל יעסקו במשתאות, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית ועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמת סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו בפני קטנים, בן מנול אביו, בת קמה באמה, כלה - בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתביש מאביו, ועל מי יש לנו להשען? על אבינו שבשמים!

(מסכת סוטה דף מ"ט)

אין מוכיח - כולם אנשים חטאים

אין לך אדם שיוכל להוכיח - שכולם נכשלים בחטא, וכשמוכיחו, אומר לו: "אתה כמוני...", שכלו החכמים ואין לומד תורה.

(רש"י)

פני הדור כפני הכלב וכן מנהיגיהם

רוצה לומר שיהיו עזי פנים, כדכתיב: "והכלבים עזי נפש המה", כי פרנס לפי הדור - שחוצפא יסגי... ומנהיגי הדור יהיו מערב רב כי ג' סמנים יש באומה זו.

(עין יעקב)

רלח שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

היוקר יאמיר על ידי המעוותים שבעם

ולא יהיה היוקר מפני שלא יהיו השנים מבורכות, אלא שיהיה היוקר על ידי המעוותים, היינו: מפקיעי השערים.

(מהרש"א)

על ידי "עז כנמר" לעבודת ה' צליחו יראי ה' לעמוד נגד הדור

ובזה אפשר לפירוש מה שאמרו זכרונם לברכה בסוף סוטה: בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי, דהוי ידוע, שבכל דברי חכמינו זכרונם לברכה, שדברו בגנות הדור מרומז בה גם דבר טוב, שסוף כל סוף, אף על פי שרוב הדור יהיו כמו שציירו אותם שם, מכל מקום ישארו עוד יחידי סגולה דבוקים בהשם יתברך ובתורתו הקדושה, אבל איך יוכלו לעמוד נגד רוב העולם? בעל כורחם יהיו צריכים למדת עזות וחוצפה להיות "עז כנמר" בפני המלעיגין, וזהו כוונת דבריהם זכרונם לברכה, "חוצפא יסגיי" - דרק על ידי מדת עזות וחוצפה יוכלו לעמוד נגד הזרם של הדור ולא להסחף.

(חז"ת שלח)

החוצפן יכובד

נאמר: "בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגיי" - הפירוש הוא: שהחוצפה תתרבה, עוד מובן למילה "יסגיי", דהיינו: גדולה. מגדולי הדור דרשו לפנים, כדי שיוכשרו לגדולי הדור היה צורך, שיהיו מחוננים בתורה, ביראה ובחכמה; אולם בעקבתא דמשיחא יוכתר ל"גדולי" כל מי שיש לו מדת חוצפה למדי, ולא עוד, אלא כל מי שחוצפתו גדולה יותר, יהא בר סמכא גדול יותר. אכן רואים אנו כי תנאי מוקדם להיות מנהיג במפלגה היא החוצפה והעזות.

(קונטרס עקבתא דמשיחא להגאון הצדיק ר' אלחנן וסרמן ז"ל)

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש רלט

**באחרית הימים המינות תתגבר עד שלא
יאמין האדם שביכולתו לתקן משהו**

על המשנה בסוטה מובא בשם צדיק אחד, **בעקבתא דמשיחא ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים**, ואמר: זהו גם כן אחד מן הקללות שהמינות תתגבר כל כך, חס וחלילה, רחמנא לצלן, עד שכל אדם ואדם יאמר: אין לי ביכולת לתקן שום דבר, להוכיח את העם במידי דהפקרות, אלא מוכרח אני להשען על אבינו שבשמים.

(בקונטרס עקבתא דמשיחא בשם הגאון בעל נפש החיים ז"ל)

סימנים נוספים לדור האחרון על פי חכמינו זכרונם לברכה

מנהיגי הדור יהיו שפלים כמו מנהיגי הכלבים, העשירים יהיו קמצנים ואכזרים, אנשי האמת ילכו לגור בכפרים ובמדבריות מפני אנשי השקר, הכבוד יהיה נאהב מאוד לרדוף אחריו, ולא יוכלו להתווכח עמהם להוציא המינות מליבם.

(תנא רבי אליהו זוטא" פרק ט"ז על פי פירוש זקוקין דנורא ובעורין דאשא)

חכמת התורה תהיה טפלה נגד חכמתם, המנהיגים יהיו רודפי בצע ורועים את עצמם כמו הכלבים ועל ידי זה יסולק הקטרוג מעל ישראל, על ידי עדרים עדרים יסולק המחלוקת כי כל אחד ילך לו לעדתו. תתרבה העזות ומלבושי פריצות ותשתנה בכל פעם לפי רוח הזמן, עד שתהיה בת קמה באמה.

(תנא רבי אליהו זוטא" פרק ט"ז בפי הגאון בעל "לב העברי" זצ"ל)

"בדור שכן דוד בא פני הדור כפני הכלב"

ונביא כאן ארבעה באורים למאמר הנזכר לעיל:

א. מראים עצמם כאוהבים, וליבם בל עמם. (מהרש"א)

רמ שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

כתב רבינו המהרש"א: "וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו" כלל בזה מעלות השכליות ומעלות המדות, שכולם יהיו נמאסים בדור ההוא, ופני הדור כפני הכלב... (עיין פירוש רש"י, דברים פרשה כ"ח ל"ד).

עוד נראה לפירוש כי נקרא כלב כי כולו לב נאמן לאדוניו, ואמר שפני אותו הדור יהיו כפני הכלב, שמראה לפנים כאילו הוא אוהב, אבל ליבו בל עמו, כי לפי האמת האהבה, שהיא נראית לפניך, היא נעדרת בלב, על זה אמרו (בפרק ב' דסוטה): "ואין הדור רואה אלא לפנים".

ב. כתב בשער בת רבים על התורה: המנהיגים יתפייסו מהמחרפים אותם בעד מחצית השקל. [ועיין עוד שם על הפסוק "והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה" - "ממראה עיניך" - היינו, ממנהיגי העדה, שיהיה לנו מנהיגים כאלו אשר אם נראה אותם נשתגע, עיין שם].

זה שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (סוטה מ"ט:): בעקבות משיחא פני הדור כפני הכלב, כי הכלב בעת פניו זעומים יכרת כנף מעיל איש בחרון אפו, אך אם האיש ישליך לו פרוסת לחם או עצם אחת - מיד יראהו פנים שוחקות, כי שתי פנים לו.

כן פרנסי הדור, לפעמים מחרף אותם אחד מהבעלי בתים הבורים והבוערים בעם, והפרנס בחרון אפו ישפוך עליו בוז וקלון בלי שעור, אך כאשר יעבור יום או יומיים ישכך חמתו ובעד כוס יין או מחצית השקל יתפייס.

(ידידו אמונה חלק ב')

ג. המנהיגים ירוצו לפני העם ככלב לפני האדון.

"בדור" שכן דוד בא פני הדור כפני הכלב" (סוטה ופרק חלק) - מנהגו של כלב להתקדם ולרוץ לפני בעל הבית. לכאורה נדמה, כאילו הכלב מתהלך כאוות נפשו, והאדון נגרר

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** רמא

אחריו ומכבד את רצון כלבו. כל זאת לכאורה, והנה באמת יודעים אנו, כי ההיפך הוא הנכון, בעל הבית ילך אל אשר ירצה, והכלב רץ לפניו ונשמע לפקודתו. אם רק יבחר בעל הבית בכוון אחר, מיד הכלב מסתובב אף הוא ומתקדם לפני אדונו בכוון החדש.

בשנים כתקונן, עת היהודים נשמעו להוראות התורה, הורו פני הדור את הדרך, הם קבעו להיכן ללכת, והדור צעד בעקבותיהם. בעקבתא דמשיחא ימוגר שלטון התורה, הדור יבחר את הדרך כראות עיניו ופני הדור ירוצו בדרך זו לפני ההמון ככלב לפני האדון.

(הגאון רבי ישראל סלנטר ז"ל בקונטרס עקבתא דמשיחא)

ד. כמו כלב המתנפל על האבן ולא על הזורקו, כן יסרבו להכיר, כי הקדוש ברוך הוא המכה וילחמו עם המקל.

ה"חפץ חיים" זכרוננו לברכה (בשם הגרי"צ בן בעל "נפש חיים" ז"ל) פירש את המימרא: "פני הדור כפני הכלב" בדרך אחרת. הטבע של הכלב שאם יסקלו אותו באבנים, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שהמן קם על ישראל, יש לדעת, כי המן זה אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבטנו בו. "הוי אשור שבט אפיי" (ישעיה), אין שום טעם להלחם עם המקל, כי כלום חסרים מקלות בשמים. הרבה שלוחים למקום. יש לנקוט באמצעים, שימנעו מן העמים, מלהקים "מקלות" עלינו.

בימי עקבתא דמשיחא תהיה הדעה נעדרת, וככלב שוטה ינשכו את המקל. מנהיגנו המתחדשים יכריזו מלחמה על ממלכות אדירות. מה כוחנו מה גבורתינו? מאמרים בעיתונים הם כדורים שאנו יורים בהם אל האויב, והתוצאה מה היא? רק מבעירים את חרונם וזעמם של הנחשים עלינו. המנהיגים רואים את המקל ומסרבים להכיר את המכה במקל. "והעם לא שב עד המכהו" (ישעיה, שם)

רמב שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

יהיו יראים מלומר את האמת

בעקבתא דמשיחא לא ימצא רק אחד בעיר, שלא יפחד לגלות את האמת בפרהסיא בתוך העיר, ולא ימצאו רק שנים, שלא יפחדו לגלות את האמת, על כל פנים, לבני משפחתם - האחד בעיר יגן על כל העיר, והשנים במשפחה יגנו רק על משפחתם.

סימן לביאת המשיח ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד

ישעיה הנביא אמר שמונה עשרה קללות על ישראל, ולא נתקררה דעתו, עד שאמר להם המקרא הזה:
"ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד..."

ולא נתקררה דעתו, עד שאמר להם: "ירהבו הנער בזקן" - אלו בני אדם, שמנוערין מן המצוות - ירהבו במי שממולא במצוות כרמון, "והנקלה בנכבד" - יבוא מי שחמורות דומות עליו כקלות וירהבו במי שקלות דומות עליו כחמורות.

בעקבתא דמשיחא... ויראי חטא ימאסו... נערים ילבינו פני זקנים... וכיון דקללה זו סימן לביאת המשיח נתקררה בה דעתו של ישעיה.

קטגוריא בתלמידי חכמים

אמר רבי זירא (כתובות קי"ב): אמר רבי ירמיה בר אבא - דור דבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים, כי אמריתה קמיה דשמואל תני רב יוסף בזוזי ובזוזי דבזוזי - שוללים אחר שוללים.

(רש"י)

קטגוריא בתלמידי חכמים... - פירוש רש"י, והכי אמרינן בפרק חלק: "ליוצא ולבא אין שלום..." אמר רב: אף לתלמידי חכמים, שנאמר בהם: "שלום רב לאוהבי..." -

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** רמג

אין שלום מן הצר, צרוף אחר צרוף, שנאמר: "ועוד בה עשיריה..." - כמפורש באורך מסכת חולין, וכמה שנאמר: "צרפתנו כצרוף כסף", "וצרפתים כצרוף את הכסף", ויהיו ישראל בחטאם נמשלו לסיגים דצריך צרוף. "ועוד בה עשיריה" - דהיינו, שעל ידי הצרוף בגלות לא ישארו רק המעשר מהם, שהוא קודש בכל מקום, וכמה שנאמר: "והנותר בירושלים קדוש יאמר לו", וגם עשיריה זו, כשתשאר, ישוב לצרפם שנית. כמה שנאמר: "ושבה והיתה לבער", עד שיהיו ככסף נקי שנצרוף שנית, ורב יוסף בא לפירוש, דהצרוף על ידי בזווי ובזווי דבזווי. דהיינו, גלות אחר גלות.

אף בין תלמידי החכמים תמצא מחלוקת

קטגוריא בתלמידי חכמים - הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם

(רש"י).

עוד יש לומר, ביניהם של החכמים עצמם, שלא יאהבו איש את אחיו, ולא ידונו איש את אחיו לזכות, כי אם לחובה ולקטרוג, ועל ידי זה תתרבה מחלוקת ביניהם, ומזה תפוג תורה וחכמה מהעולם, ועל זה יהיה צרוף אחר צרוף, למען ינקו מאלו המדות.

הקדוש ברוך הוא "מקים מעפר דל"

מובא במדרש (שמות רבה פרשת בשלח): "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" (שמות ט"ז ד) - הדא הוא דכתיב (ישעיה ל"ג ט"ז): "הוא מרומים ישכון". הדא הוא דכתיב (שמואל א' ב'): "מקים מעפר דל". אלו ישראל, שהיו משוקעין בטיט ובלבנים במצרים, והוציאן הקדוש ברוך הוא בקומה זקופה, שנאמר (ויקרא כ"ו): "ואולך אתכם קוממיות". הוי "מקים מעפר דל".

סימנים נתן הקדוש ברוך הוא ליעקב. אמר לו (בראשית כ"ח): "והיה זרעך כעפר הארץ" - כשיגיעו בניך עד עפר

רמד שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

הארץ, אותה שעה "ופרצת ימה וקדמה". הוי "מקים מעפר דל", ורממן הקדוש ברוך הוא על הכל שנאמר (דברים כ"ח): "ונתנך ה' אלוקיך עליון..." (ראה מה כתיב (שם א'): "ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלוקיך" - אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל הרי רוממתי אתכם על כל העולם, אם תהיו עושים רצוני, אני משרה אתכם במה שבראתי, עד שלא נברא העולם - זה בית המקדש, שנאמר (ירמיה י"ז): "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו" - שם אני מרומם אתכם, שנאמר (שמואל א' ב'): "וכסא כבוד ינחילם" - אותה שעה אני מספיק לכם מעדני גן עדן, שנאמר (תהילים ל"א): "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" - לכך אמר: "הוא מרומים ישכון".

**באותו זמן; החלשים באמונה - יפלו לגמרי,
והחזקים - יתחזקו למרות הכל**

וכן מובא בספר הקדוש "ברית מנוחה" [רבינו האר"י ז"ל מעיד עליו כי כל דבריו ברוה"ק ועמוק עמוק מי ימצאנו], וזה לשונו: שמש ועד מבואו, ובן דוד יוצא ממקומו לפקוד את עוון אדום עליו, וגם להשיב תגמולו בראשו ולשלם עליו כפעלו וכמעללו אשר עשה לבני ישראל אחיו, ותהיה מהומה גדולה לכל הממלכות, אין שלום ליוצא ולבא, ובקרוביו יקדשו את ישראל יקבץ במהרה... למה? מפני שכאשר האור בא, אז החושך יתאמץ מאוד ויעלה, כי המשחיתים מתפשטים בעולם, וזהו רמז הגאולה - כאשר יבוא יתאמץ הגלות, ורבים מן המשכילים יכשלו בראותם בלבול הגלות והצרות גדולות, וכדי להנצל מפני החרב יצאו מן הדת, וזהו שכתב: "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע", שיושיעם הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו ולא ימאסם לכולותם להפר בריתו איתם כי מלא רחמים הוא, ויחנך ה' צבקות שארית יוסף, ואשרי האדם המחזיק בתומתו ללכת בדרך הטובה ולהרחיק את עצמו מן הרעה בימים האלה, אולי ימלט מן הצרות הנקראים חבלי משיח, וזמן

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** רמה

הגאולה כתיב: "וסכסכתי מצרים במצרים, עיר בעיר, ממלכה בממלכה", ואחר כך יהיה שלום ושלוה ומנוחה והשקט, אשר לא נחשבו דורות הראשונים לדורו של משיח, לא דור המדבר ולא דור שלמה המלך עליו השלום, עד כאן לשונו.

ותראה, אחי אהובי, שם מלשונו הקדוש: "ורבים מן המשכילים ישלחו", והבן הדברים שתפס בלשונו הקדוש "והמשכילים" - לרמז על החכמים בחכמת החיצונים, רחמנא לצלן, כי אלו לא יוכלו לסבול עול הגלות הנורא, ואלו התמימים בודאי יסבלו ויתחזקו באמונת הבורא ויזכו על ידי זה לאור הגדול והנורא, אשר יאיר פתאום אחר החשכות האיוס הזה.

ואחר כל אלו הנסיונות, כל אלו התמימי לב יחזקו לבבם בה' הרחמן וישארו באמונתם וימסרו נפשם לה' וישליכו אחר גוים כל אשר להם בשביל שכנית כבודו, יתברך שמו לעד, ובעבור אהבתו הקדושה, שאנחנו נקשרים בו, כמו שכתוב שם ב"ברית מנוחה", שיתעוררו שלושה שמות הקדושים להיטיב ולהציל את ישראל, ואלו שלושה שמות הקדושים והנוראים אלו המה שלושה מאורות הקדושים הלוחמים בעד ישראל תמיד ומושיעים את ישראל בכל צרותיהם, וכן עונים לכל איש מצוער ובעל יסורים להושיעו מצרותיו, וכל שכן כשישראל מתחננים ומבקשים מה'.

שער - ימי הגאולה

דור ללא כהן מורה וללא תורה

בדברי הימים (כ"ט"ו ג"ז) נאמר: "וימים רבים לישראל ללא אלוקי אמת וללא כהן מורה וללא תורה וישב בצר לו על ה' אלוקי ישראל ויבקשוהו וימצא להם ובעיתים ההם אין

רמו שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

שלום ליוצא ולבא כי מהומות רבות על כל יושבי הארצות וכתתו גוי בגוי ועיר בעיר כי אלוקים הממס בכל צרה ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם".

**המעשים הטובים של דור אחרית הימים יחשבו
כמעשים הטובים של צדיקי דור הקדמונים**

השם יתברך יראה בעני עמו, כי סבת שפלות הדור היא, מחמת שאין להם מנהיגי אמת שידריכום, ועל ידי כן תבוא הגאולה - מחמת זה ראוי שגם מעט המעשים הטובים שעושים עוד יחשב כמעשים טובים של הצדיקים הקודמים.

בספר הקדוש "משכיל אל דל" כתב: "ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל וירא ה' וירע בעיניו כי אין משפט וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ותושע לו זרועו וצדקתו היא סמכתהו". (ישעיה נ"ט ט"ו ט"ז).

דהנה אז, כשראה ה' שאמת נעדרת והתורה והיראה נתמעטה, עמד על המחקר מה היא סבת הדבר; אם המה באמת רעים וחטאים לה' - יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו, או שהמה רק עניי דעת וחשוכי ראות, ואין להם מנהיגי אמת, שיעוררו אותם ויפקחו עיניהם לילך בדרכי ה' ותורתו, ומעתה, כל זדונותם רק שגגות המה...

"וירא" - ראה בעין שכלו - "כי אין איש", שסבת דבר זה היא רק משום שאין להם מורה אמת, שילמד וישפיע להם, ויהיה להם בבחינת "איש", "וישתומם" - כשהיה עומד בתמהון ומתבונן בדבר, ראה שהטעם הוא משום - "כי אין מפגיע", שגם אותן שרידים שמוכיחים ומדריכים כדבעי למיעבד - לא עבדו, שיהיה המנהיג מוכיח בקול כמצוה עליו "קרא בגרון ואל תחשך" נוחיה קטנה שקולה גדול נקראת "מפגיע", (עיין שבת דף ע"ז ע"ב).

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** רמז

אבל אם היה להם מדריך ומוכיח כראוי, אז יודע ה' ועד כי היו שומעים לו ולתוכחתו, וגוף דבר הזה שנגלה לעיני ה', שלבבם נאמן הוא לקיום תורתו, ואילו היה להם רועה נאמן היו המה צאן קדשים בכל עיני קיום התורה והמצות זה גופא עושה רושם למעלה...

וכיון שכן, הלא מעט מעשים הטובים שעודם מחזיקים בהם בדרך מצות אנשים מלומדה הלא ראוי ונכון הוא שיגדל ויתרבה עֲרָפָם וחשיבותם כמעשים טובים של צדיקי הדור המסוימים בדורות שלפנינו...

(חלק ג' כלל י' פרט א')

לפני בוא המשיח יצליחו הרשעים במעשי ידיהם והרבה מישראל יטעו לחשוב שדרכם נכונה היא ויהללו אותם בליבם,

רק היראים את ה' באמת יתחזקו ויאמרו ביניהם שלא כן הדבר

נאמר במלאכי (ג' י"ג-ט"ו): "חזקו עלי דבריכם אמר ה' ואמרתם מה נדברנו עליך אמרתם שוא עבוד אלוקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' צבקות ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלוקים וימלטו".

במה שמאשרים זדים ומספרים מהם ניסים, כאילו אומרים בפירוש - "שוא עבוד אלוקים".

באופן זה יבוארו הפסוקים הנ"ל, דלא מיירי כאן באלו שאומרים בפירוש "שוא עבוד אלוקים...", דאם כן לא היה מקום לשאול עוד "מה נדברנו"? וכדדייקין לעיל, אבל הכוונה שהנביא מתנבא, שכל אותן בני אדם מישראל, שיהיו שומרי תורה ומקיימי מצותיו יתברך שמו, אך יהיו מאשרים זדים ומהללים עושי רשעה, באומרם: "נבנו עושי רשעה גם בחנו אלוקים וימלטו", ומשבחים הצלחת הרשעים, במה שניסו אלוקים ועלתה בידם ונמלטו, ובדברי פיהם במה

רמח שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

שמאשרים זדים בקצה תבל מליהם לאמר: "שוא עבוד אלוקים", ואף שלא הוציאו דבור זה בשפתותיהם.

וזהו הסבר הפסוקים "חזקו עלי דבריכם אמר ה' - שהטחתם דברים כלפי מעלה ובני ישראל ישאלו בתמיהה: "מה נדברנו!!" כי לא ידעו ולא יבינו, שבמה שמאשרים זדים הרי אמירתם גלויה, לאמר: "שוא עבוד אלוקים", אבל הם טועים ובחשיכה יתהלכון, בחשבם שבמה שמשבחים הצלחת הרשעים ומספרים שה' עשה להם ניסים, בזה הם עושי מצוה, ובאמת כח זה הוא מדרכי הסתת היצר והסתת כח הרשעה לתפוס בדרך זו ברשתם את בני ישראל התמימים להגדיל בעיניהם ניסי הצלחתם וגבורתם, וככה ילכו מדחי אל דחי להאמין בעצם גבורתם לאשר מעשיהם, ולבסוף לעשות כמעשיהם. זה ששייב להם הקדוש ברוך הוא "אמרתם שוא עבוד אלוקים" - פירוש: בזה שאתם מהללים ומספרים ניסי הצלחתם של עושי הרשעה בזה אתם אומרים בשפה ברורה ד"שוא עבוד אלוקים" ואין בו תועלת, חס וחלילה.

(משכיל אל דל)

הרבי מרוזין ראה זאת ברוח קודשו

בהסכמה לספר "באר הגולה" למהר"ל מפראג ז"י"ע כותב הרבי הקדוש מרוזין, וזה לשונו: ובגלות האחרון, בעקבתא דמשיחא, יהיה נפתח שער הני שבטומאה, שהיא מינות ואפיקורסות, רחמנא לצלן, וְשָׂרֵי מעלה מן השמים ישליכו מינות ואפיקורסות עלי ארץ, ותתפשט לארכה ולרחבה, וכל מדרך כף רגל יהיה מלא מינות ואפיקורסות ופריקת עול תורה ומלכות שמים, עד שיצטרך לנפש ישראל התאמצות גדולה ויתרה להתחזק באמונה, שלא יפול ברשתם. עד כאן לשונו הקדוש.

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** רמט

מי שבכל זאת ירצה להחזיק באמונה יקבל סיוע מן השמים

ומן הוא בדורות הללו האחרונים, שכדי להנצל מדעות כוזבות צריך לראות ממש אותות ומופתים, וכמו שכתב הרבי הקדוש מרוזין זי"ע בהסכמתו לספר "באר הגולה" בזה הלשון: ובגלות האחרון, בעקבתא דמשיחא, יהיה נפתח שער הנו"ן שבטומאה, שהיא מינות ואפיקורסות, רחמנא לצלן... על כן הבטיחנו הבורא יתברך שמו על ידי נביאו, שכל מי שירצה להחזיק באמונה המורשה לאבותינו, יתחזק, ומן השמים יסיעוהו אחר התאמצותו, שיתאמץ בכל כוחו להציל עצמו מפח יקשם, ויראה לנו נפלאות להצילנו מידם כמו הנפלאות שעשה לנו במצרים... עד כאן לשונו.

"וצדיק באמונתו יחיה" – מי לה' אלי

תאור הדור האחרון: לא תהיה בושה כלל לעשות עבירות, אבל לומר דבור אמיתי יהיה צריך להביט סביבותיו אם אין מתלוצצים ממנו - מי שיחזק עצמו באמונה יהיה חשוב והמקובל, אף שבשאר הדברים יהיה בקטנות מאוד, הברור האמיתי יהיה בעיני האמונה.

מדברי הרב מרוזין זי"ע, א, שמובא בספר "נר ישראל": מאמר נורא ואיום נשמע פעם מפי קדשו של מרן מרוזין זי"ע ממצב אחינו בני ישראל בעניי רוחניות בדור שלפני ביאת המשיח, וכה ספר החסיד המפורסם רבי בצלאל משה מפרובישט, שבהיות מרן זי"ע גר כבר בסא"ג בשנת תר"ב נסע פעם לטייל לתוך היער לשאוף אויר צח בלווי של כמה מקורבים כרבי ליב הירשליס, רבי איציק אבא מבארשיווקא ורבי הירשל זינקאוור ע"ה, ולקחו אתם עבור מרן כסא ושולחן קטן עגול, והנה בתוך היער, כשבת רבינו על כסא קדשו, פנה אל החסיד רבי לייב הירשליס ואמר לו: "בודאי זוכר אתה את הגמרא (בסוף מכות כ"ד): דריש רבי

רנ שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו למשה מסיני, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה... בא דוד והעמידן על אחת עשרה... בא ישעיהו והעמידן על שש... בא מיכה והעמידן על שלוש... בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב' ד'): 'וצדיק באמונתו יחיה', ורש"י ז"ל מפרש, מהי הכונה והעמידן על אחת עשרה או על שש וכדומה? דרוצה לומר שבתחילה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצוות הרבה, אבל דורות האחרונים, שלא היו צדיקים כל כך, ואם באו לשמור כולם אין לך אדם שזוכה, ובא דוד והעמידן על אחת עשרה, שמנה בספר 'תהילים' (פרק ט"ו): 'ה' מי יגור באהלך... הולך תמים ופועל צדק...' - כדי שיזכו אם יקיימו אחת עשרה מצוות הללו, וכן כל שעה, דורות של מטה, הולכין וממעטין אותו. הבה ונתבונן על איזה דור כוון הנביא חבקוק לומר עליו, שהלואי יזכו אז להאחז במצות האמונה בה', ומי שיזכה לזה יקרא בשם 'צדיק'!"

המשיך מרן: "אני אומר שהוא נתכוון לדרוש לפני ביאת משיח, שלנסיון עצום יחשב להשאר יהודי נאמן, ולכן העמיד את הדור ההוא על נקודת האמונה, ואלו שיאחזו בה יקראו בשם 'צדיק', ומעניין מאוד לדעת מה תהיה מדרגתו ומדתו, ואלו פנים יהיו להצדיק הלזה בתארו ובמעשהו? אלא האמת אגיד לכם, אל תתפלאו לשמוע, שעוד יהיה דור לפני ביאת המשיח, שאיש כל הישר בעיניו יעשה, אבל תבינו טוב כונת המאמר, דהיינו, לא רק זה, שהבעל עבירה לא יתבייש ולא ימנע עצמו מלעשות עבירות חמורות לפני אנשים כשרים, אלא הקושי שבמצב יהיה בזה, דכשיהודי ירצה לעבוד את ה' ולו רק אפילו להתכופף לפני בורא העולם, לא מבעיא להוציא אנחה עמוקה מקרב לב לפניו יתברך או לומר איזה מאמר - לפניו יהיה מוכרח להסתכל סביבו אם לא עושים ממנו חוכא וטלילא, ולכן אז נמנה עם הכת של 'מי לה' אלי'. בזמן ההוא,

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז **ועונש** **רנא**

כשיהודי יקום בבוקר ויאמר 'מודה אני לפניך' נכאן הניח מרן את ידו על ליבו הטהור ואמר: [ולפי גודל מיעוט השגתו לא יבין ההבדל בין ה'אניי ל'לפניך', ואחר כך יתעטף בטלית ומדוד עליו התפילין, כי זאת יודע כי קרקפתא דלא מנת תפילין כבר לא טוב, ואחר כך יתפלל. לא משנה אלו פנים יהיו כבר לתפילה שלו, יהיה היהודי הזה חשוב ומקובל לפני הבורא עולם... נכאן הפסיק מרן באמצע השיחה והטה ראשו הקדוש לאחוריו לכמה רגעים, כאדם המתבוטח אי שם כדי לברר איזה דבר, וחזר לדבריו אחר שתפס בשתי ידיו את קצות מלבושו העליון שכנגד ליבו,] יהיה היהודי הזה חשוב ומקובל לפני הבורא יתברך כדוגמת אני כלפי העולם, וכל זה למה? מפני שאז תהיה הבחירה והברור האמיתי, וזה יהיה הסוג של הצדיקים שעליהם אומר חבקוק: 'וצדיק באמונתו יחיה'."

העצה להשאר איתן באמונה לספר ספורי צדיקים

הרגל היה אצל רבי וואוועלע משינוסטער, שהיה ישן בעיניים פתוחות. פעם אחת ישן ועצם את עיניו. בדיוק אז ישב על ידו אחד מגדולי חסידיו, וראה זאת. נבהל ונפתח, שמא חס וחלילה... פקח את עיניו ואמר: "הראו לי את הדור, שלפני ביאת המשיח, וראיתי שאפילו אנשים כמותך יהיו נתפסים למינות, רחמנא לצלן". התחיל החסיד לבכות. אמר לו הרבי הצדיק זצ"ל: "אבל עצה תהיה להם, שיספרו מעשיות מצדיקים ואפילו ממני". הרבי הצדיק מרוזיץ ספר זאת וסיים: "יספרו מעשיות צדיקים ואפילו ממני". וכפל הלשון "ואפילו ממני" שתי פעמים.

וכן מובא בילקוט "אוהב ישראל": הרבי הקדוש, ה"אוהב ישראל" מאפטא זצ"ל, אמר: קודם ביאת המשיח תרד אפיקורסות לעולם, והראה באצבעו על אחד שישב לפניו - אפילו אנשים כערכו יתפסו למינות, וסיים, כי עצה להנצל היא להתאסף יחד ולספר ספורי מעשיות מצדיקים.

(ברכת אהרן - קרלין קצ"ג)

רנב שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

קודם ביאת המשיח תעמוד הדת על חוט השערה

וכן מובא בספר "דורש טוב" להצדיק רבי נתום מרדכי מטשארטקאו זצ"ל, וזה לשונו: פעם בא לפני כבוד קדושת אדונינו זצ"ל הרבי הקדוש מרוזין אחד מחשובי חסידיו ובקש ממנו שיאמר לו איזה דבר טוב שתהיה לו תועלת לתמיד, ואמר לו זקני זצ"ל: "הנה קודם ביאת המשיח תעמוד הדת על חוט השערה. העצה להתגבר על זה - להתאסף בכל שבת קודש ולדבר מגדולי ישראל הצדיקים, ותהא בזאת תועלת לחזוק הדת והאמונה".

להשאר יהודי אמיתי יהיה בבחינת טפס על קיר חלק

מובא בספר "בינת ישראל": בגמרא (סנהדרין צ"ח) מובא, שאמרו חכמי ישראל "ייתי ולא אחמיניה" - כלומר, יבוא המשיח, אולם אין אנו חפצים להמצא באותו דור שיבוא, משום שקודם ביאת גואל צדקינו יהיו בעולם נסיונות גדולים, כמו שאמר אדוני אבי זקני מרוזין זי"ע, שבעקבתא דמשיחא קשה יהיה להחזיק ביהדות כמו שקשה לטפס על כותל חלק, לפיכך אמר: "ייתי ולא אחמיניה", שלא להביא עצמו לידי נסיון.

(מהרבי ר' ישראל מגראדינסק ז"ל)

שלושת השעות האחרונות לפני הגאולה

תהיינה השעות הכי קשות להחזיק באמונה

ג' שעות אחרונות קודם הגאולה, יהיה קשה מאוד להתזיק עצמו [ב"יודישקייט"] ביהדות פשוטה ותמימה, כמו שעומד קיר ברזל חלק וצריכין לטפס ולעלות בלי צפרניים, וזהו מה שאמר בהושענות: "הושענא שלוש שעות" [לפי חשבון יומו של הקב"ה].

(כנסת ישראל בשם מהר"י מרוזין זצ"ל)

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש רנג

"צדיק ורע לו רשע וטוב לו"

וכמו ששמענו מפי מגידי אמת, שאמר פעם בישוב לפני נרות חנוכה, שהולך ומתקרב זמן, שמי שירצה להיות יהודי ולעבוד את ה', לא די שלא ילך לו בנקל במילי דעלמא, אלא שלא ילך לו בנקל גם במילי דשמיא.

עוד מובא שם: ... אבל אז נצטרך שהקדוש ברוך הוא בעצמו יבחין בין עובדו ללא עובדו, וסיים בפסוק: "ושבתם וראיתם בין צדיק..." וגם אמר פעם, שמתקרב זמן, שנצטרך להחזיק בצבת ברזל להיות יהודי.

(עטרה לראש צדיק לרי"ד מפוריסוב)

כעין הני"ל אמר הרב הקדוש מסאטמער זי"ע: עכשיו קודם הגאולה ההסתר גדול כל כך, עד שנראה, חס וחלילה, כאילו כל עושי רע - טוב בעיני ה', ועובדי ה' כאילו ומשמיא רודפים אותם, חלילה.

רק מי שיכין עצמו מראש יוכל לעמוד נגד הנסיונות הקשים

לפני בוא המשיח יהיו נסיונות קשים לאלפים ולרבבות, עד שלא יהיה זה אפשרי לסבול ולעמוד בהם, מי שלא יכין עצמו יאבד חלילה, וכל נסיון אינו אלא מבחן, לברר ולדעת מה נמצא בפנימיות הלב וכל מחשבות ליבו שהיה לו עד עכשיו.

(חדושי הרי"ם תולדות עמ' שס"ח)

הקושי במלחמת גוג ומגוג

עוד מהני"ל: עיקר מלחמת גוג ומגוג יהיה, שקשה יהיה לאיש לצמצם מחשבתו לקרות שמע ישראל.

(חדושי הרי"ם תולדות עמ' שס"ח)

נסיון חנוך הבנים יהא קשה כעקידת יצחק

רבינו הקדוש רבי "שר שלום" מבעלזא זצ"ל, אמר: "קודם ביאת המשיח יהיה קשה מאוד וגדול הנסיון לחנך

רנד שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

הדורות על דרך ישראל סבא כמו עקידת יצחק ממש". עד כאן דבריו הקדושים.

(דרכי הצדיקים)

מתוך החשיכה יבקע אורו של משיח

פעם היו השמים מעוננים ולא היה יכולת לחדש את הלבנה. יצא הגאון הקדוש מאפטא לרחוב, ואמר: "כשם שעכשיו מכסים עננים את השמים ואין מבוא לקדש הלבנה, ואפילו הכל תאיר הלבנה ונחדש אותה. כמו כן לפני ביאת המשיח תהיה חשכות גדולה, ולא יראו בני ישראל מבוא לישועה, ופתאום יבקע אורו של משיח". בגמרו את דבריו אמר: "נו, גילדענע זאגט 'ברוך', ואז יצתה הלבנה בטהרתה וחדשה הגאון הקדוש ועדתו.

(דברי חנה השלם פירושת תולדות)

מלך המשיח יבוא בדור חסר דעת

אמר הרב הקדוש מנאסוד: "משיח יבוא בדור שלא תהיה בו דעת".

וכתב בספר "הדרת קודש": גם אני שמעתי מפי קודשו כל הענין הזה, ההתועדות השני צדיקים ז"ל יחדיו, אבל כפי שאני זוכר ישבו בשולחן אחד וסעדו בסעודת שבת קודש לפני קידוש, אחר כך באמצע השולחן, אמר הקדוש מקישאנעו ז"ל: "בשם רבינו הקדוש מזידיטשוב זכרונו לברכה: המשיח צדקינו בא יבוא בדור שפל מאוד, שפל מאוד, מאוד שפל, ומשיח צדקינו עם כל זה בוא יבוא להם ולא אלינו". וסיים הקדוש מקישאנעו זכרונו לברכה: "על זה הדור אם כן הגיעה העת עתה שבוא יבוא ולא יאותר". ואני שמעתי מכבוד קדושת זקני, שאמר על מימרא דהגמרא סנהדרין (צ"ו ע"א): "דמשיח יבוא בהסח הדעת" - אני מפרש לי, שיבוא בדור שפל, שלא תהיה להם דעת.

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש רנה

איש כשר ופשוט יהיה חדוש גדול כמו הבעל שם טוב

הרב הקדוש מברסלב אמר: עוד יהיה זמן שמי שיהיה איש כשר ופשוט [י"אז ער וועט זיך וואשן צום עסן], שיטול ידיו לסעודה, יהיה חדוש גדול כמו הבעל שם טוב. לא בלשון גוזמא והפלגה אמר זאת, כי באמת כן הוא, ורק בזכות אלה הנקודות טובות יצמח בן דוד לגלות האמת לעיני הכל.

(נספח לספר כוכבי אור)

האיש שיקבל על עצמו עול מלכות שמים מתוך מסירות נפש יקרא "קדוש"

כתיב בפסוק (ישעיה ד'): "והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו" - ידוע דכל אדם שרואים שמתנהג בפרישות עד מאוד ובגדרים גדולים ראוי לומר עליו שהוא קדוש, דממעשיו ניכר שנפשו קדושה, והנה יש עוד דרך, הגם שאינו מתנהג בפרישות ובגדרים, רק שמקיים את מצוות התורה מתוך קושי גדול, במקום שיש מונעים גדולים, והוא כמעט מוסר נפשו, ומשליך את חייו מנגד, בשביל קיום התורה, זה בודאי הוא גם כן קדוש. זה פירוש הכתוב, דבאתרית הימים יהיה קשה כל כך קיום המצוות ויראת שמים, עד שכל איש יחזיק במעוזו להיות על כל פנים מכונה בשם ישראל בקיום התורה והמצוות, והיינו: "הנשאר בציון... וירושלים" - הכונה לעול מלכות שמים - "קדוש יאמר לו".

(קול שמחה)

יתגלגלו שוב לעולם נשמות הבריונים

מתקופת חורבן בית שני

הרבי הקדוש רבי שמעלקע סעלישער זצ"ל, בעל "צרור החיים", נסע פעם אחת עם תלמידו הרב הגאון רבי משה יונגרייז זצ"ל, אב בית דין דקהילת קאשוי, ובאמצע הדרך עברו ביער. דרכו בקודש היתה, שלא להכות בסוסים

רנו שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

משום צער בעלי חיים (עיי'ן שם ב"צורר החיים"). כן מספרים, שבשעת נסיעותיו בין ההרים, היה רגיל לרדת מן העגלה לפני מעלות ומורדות, כדי להקל המשא על הסוסים. אז, באותה נסיעה ביער, צוה לבעל העגלה להכות הסוסים, כדי שיעברו את היער שהוא במהירות האפשרית. אחר כך, כשעברו את היער, התחיל הרבי הקדוש לנשום נשימות עמוקות בכבידות. וישאלוהו מלוהו: "הגידו נא לי האדמו"ר, מה הם הנשימות הכבדות שכבוד קדושתו עושה? מילא הסוסים נושמים בתזקה, מפני שהם רצו במהירות, אבל לא אתם, שישבתם בעגלה". ויען הרבי הקדוש רבי שמעלקא ז"ל ויאמר: "האינך יודע מה היה במקום הזה שעברנו בו?" ויען מלוהו ויאמר: "לא, לא ראיתי שום דבר, רק הרים וגבעות ותו לא".

ויאמר לו הרבי הקדוש רבי שמעלקע ז"ל: "דע, כי אותו יער שעברנו בו היה מלא נשמות מהבריונים מחורבן בית שני, שלא רצו לשמוע בקול התנאים שצוו להכנע, ונלחמו עד הסוף, ועל ידי זה גרמו חורבן בית וגלות ישראל, ועד היום הזה אין להם תקון. לכן צויתי לבעל העגלה, שישע מהרה, מפני שהמקום הזה הוא מקום טומאה, רחמנא לצלן. לא יכולתי לסבול האויר הזה... ושמעתי כרוז, שהנשמות הללו מתחננות לפני הקדוש ברוך הוא, שהן רוצות לבוא עוד הפעם בגלגול בעולם הזה, והן רוצות לתקן מעשיהן, ותשובה באה להן מן השמים, אף על פי שאני יודע שאתם לא תחזרו בתשובה, בכל זאת מכיון שיש בחירה לכל אחד ואחד, לכן נותנים לכן הבחירה...

ואמר לתלמידו הרב הגאון רבי משה יונגרייז ז"ל הנ"ל: "תדע, שאחר ארבעים שנה מהיום יבואו עוד הפעם לעולם, ואתה תהיה רב".

אחר כך נעשה הרב הגאון רבי משה לאב בית דין דקהילת קאשווי, והתנה, שבכל אסיפה של הקהל צריכים

שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש רנז

להודיעו. פעם באו אנשים לעיר קאשוי לעורר הצבור, שיתנו כסף לקנות את ארץ ישראל מיד התורכים, ששלטו אז, ולהחליף הקופסאות של רבי מאיר בעל הנס על הקופסאות של קרן קיימת לישראל, כי קם מנהיג בראשם המארגן בנק עולמי עבור קניית ארץ ישראל מידי התורכים. אמרו ראשי הקהילה, כי בלי לשאול את הרב המרא דאתרא אין בידם לעשות שום דבר... הלכו ראשי הקהילה אל הרב להודיעו ולשאול על הענין, אז נזכר מאותו המעשה, שהיה עם רבו, ומה שאמר לו. מיד הלך וחפש בתיבתו, מה שרשם לעצמו אז, וראה שהיום כלו ארבעים שנה שאמר לו רבו הנ"ל, שעתידים לבוא נשמות הבריונים ולשלוט בארץ ישראל. ענה להם ואמר: "לא ולא! חס מלהתחבר אליהם! רק להשאר עם הקופסאות של רבי מאיר בעל הנס, ולשלוט הכסף לממוני ואמרכלי הכולל", וגרשם מן העיר.

(משכנות הרועים חלק א' עמוד קצ"ג)

כל מעשה טוב, ואפילו קטן, בדור זה - שקול ככמה מצוות, שקיימו בדורות ראשונים

פעם אחת שאלתי למורי, זכרונו לברכה, איך היה אומר לי, שבנפשי יש מעלה כל כך, והרי קטן שבדורות ראשונים היה צדיק וחסיד, שאין אני מגיע לעקבו. ויאמר אלי: דע, כי גדולת הנפש אינה תלויה כפי מעשה האדם הנראה לעיניים, כי בוחן לבות וכליות ה' יתברך, וכפי הזמן והדור ההוא מעשה קטן מאוד בדור הזה שקול ככמה מצוות בדורות ראשונים, כי בדורות אלו הקליפה שולטת והרע מתגבר מאוד מאוד, עד אין קץ. מה שאין כן בדורות ראשונים, ואילו הייתי אני היום באותן הדורות, היו מעשי וחכמתי נפלאים ועולים מכמה צדיקים הראשונים תנאים ואמוראים, אשר על כן לא אצטער על זה כלל, כי בלי ספק יש לנפשי נפש בניהו וזכריה ורבי עקיבא מעלה יתרה על כל הצדיקים ראשונים מזמן התנאים

רנח שכר פרשת קרח - פרק ל"ז ועונש

ואמוראים. עד כאן לשונו, ואם כן מה נענה בדור הזה אשר עם כמה אלפים ורבבות מדרגות נתקטן הדור מאז ועד עכשיו, בודאי הוא חשוב מקצת העבודה גבי קודשא בריך הוא בזמן הזה מאוד מאוד בלי שעור.

(שבחי רבי חיים ויטאל זי"ע, שער הגלגולים דף ס"ב עמ' ב')

הצדיק רבי מיכלי מזלאטשוב מגלה לנו סודות נוראות מה שיעשה הסמ"ך מ"ם לפני ביאת המשיח - הוא יעשה חסידים, ויתרבו בעולם חסידים לאלפים ולרבבות

פעם אחת התענה הקדוש הטהור הרבי ר' מיכלי זי"ע מזלאטשוב הרבה תעניות בעת זקנותו. שאלו אותו התלמידים טעם הדבר. אמר להם הרבי, כי הסמאל רצה לבטל החסידים מן העולם, וטרח הרבה בכמה עיניים וגרם שנתרבו מסירות גדולות על הצדיקים והחסידים, והכל כדי לטרדם מן העולם כאשר ראה הסמאל, שלא נגמר רצונו ולא פעל כלום, כי לא היה לו כח לבטלם. **חשב עצה אחרת שגם הוא יעשה חסידים, ואדרבה, יתרבו בעולם החסידים לאלפים ולרבבות, רק המה יתחברו את עצמם אל החסידים האמיתיים, שמופרשים מהבלי העולם הזה, ויהיו כולם בערבוביא, וכאשר ראיתי הנ"ל התענית לבטל מהסמאל מחשבה זו, כי זהו הגרוע ביותר, שיתרבו אנשים כשרים שקרנים ולא ניכר מי הוא אמיתי ומי שקרן, וסיים הקדוש לתלמידיו: גם אני לא אתענה עוד יותר, כי אין אני יכול לפעול הרבה לבטל רצונו, כי עתיד היצר הרע, רחמנא לצלן, ומי שיזכה להתקדש את עצמו, שירצה באמת לבוא לעבודת השם יתברך מהם ויאר עיניו מאור פני מלך חיים, שילך בדרך החיים ובנתיב האמת והיושר - אל יתערב עמהם, ומעתה ראה עד היכן הדברים מגיעים, והשם יתברך יטהרנו לעבודתו יתברך אמן סלה.**